

Annemle Babam
Sınıfta!
Can Çocuk Yayınları'ndan

gazete duvar
kitaP.

SAYI: 99 YIL: 2

**Evreni değiştiren
Türk ejderhası**

4

Evreni değiştiren Türk ejdarhası

Deniz Tugay

8

Ahmet Burak Turan: Eski tanrılar bugünün Hollywood yıldızları

Deniz Tugay

16

Canavarlar ve şeytani ruhlar sözlüğü

Okan Çil

20

Yaşatmak için eylemek

Emek Erez

26

Bob Marley'in mirası

Ali Bulunmaz

30

Resmi tarih anlatısını değiştiren İsmet İnönü

Soner Sert

Sayı: 99 | Mart 2020

Yayın Sahibi**AND Gazetecilik ve Yayıncılık,
San. ve Tic. A.Ş. adına**
Vedat Zencir**Genel Yayın Yönetmeni**

Ali Duran Topuz

**İcra Kurulu Başkanı ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**

Ömer Araz

Yazı İşleri Müdürü

Anıl Mert Özsoy

Görsel Yönetmen

Özgür Akkaya

Katkıda BulunanlarOkan Çil, Soner Sert, Emek Erez,
Deniz Tugay, Melishan Devrim,
Ali Bulunmaz**Çizimler**

Aslı Ekim

Yönetim Yeri:Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad.
Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234
Sarıyer/İstanbul
Santral (212) 3463601, Faks (212)
3463635
e-mail: info@gazeteduvar.com.tr
Duvar Kitap'ta yayımlanan yazı,
haber ve fotoğrafların her türlü telif
hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık
Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin
alınmadan, kaynak gösterilmeden ve
link verilmeden iktibas edilemez.

Merhaba,

Bu sayımızda Ahmet Burak Turan'ın Gerekli Kitaplar tarafından yayımlanan yeni kitabı 'Türk Canavarları Sözlüğü'nü kapağımıza taşıdık.

Eski Türklerde kurt adamların varlığına inanıldığını biliyor muydunuz? Peki, kainatı 'ebren' adlı ejderhaların döndürdüğünü ve 'evren' kelimesinin buradan geldiğini hiç duymuş muydunuz? Melishan Devrim, tüm bu sorular ışığında 'Türk Canavarları'nı ele aldı.

Ahmet Burak Turan'ın yüzlerce kaynağı tarayarak; Anadolu'nun, Balkanlar'ın ve Kafkasya'nın birçok bölgesini dolaşarak yazdığı "Türk Canavarları Sözlüğü" bir hayli geniş çerçevede mitolojiye odaklanıyor. Deniz Tugay, "Canavarlar benim için yazarlık mesleğinin bir parçasıydı" diyen Turan ile kitabını, canavarları ve mitolojiyi konuştu.

Turan'ın mitolojik yaratıkların dış görünüşleri hakkındaki tasvirleri, onlardan nasıl korunmamız gerektiğine dair önerileri Aslı Ekim'e ait illüstrasyonlarla yer alıyor. Okan Çil 'canavarları' yazdı.

Yan Lianke'nin "Günler, Aylar, Yıllar" adlı metni, bıraktığı etki ile insanın yaşama arzusunu çoğaltıyor, iyi geliyor. Karakterlerinin yaşadıklarını içeriden duyuyorsunuz. Onların hayatta kalma çabalarına, inatlarına, vazgeçmeyişlerine hayranlıkla tanıklık ediyorsunuz. Emek Erez'in kaleminden...

Araştırmacı tarihçi ve yazar Cemil Koçak'ın çalışması "İsmet İnönü ve Resmi Tarih" Timaş Yayınları tarafından yayımlandı. Koçak, bu çalışmasında Türk tek-parti rejiminin oluşturduğu resmi tarih anlatısını zaman zaman nasıl değiştirmek zorunda kaldığını, İsmet İnönü örneğiyle anlatıyor. Soner Sert kaleme aldı.

Ali Bulunmaz bu sayımıza katkıda bulunan bir diğer isim oldu.

Marifet iltifata tabidir.
İyi okumalar...
Anıl Mert Özsoy

Evreni değiştiren Türk ejderhası

Eski Türklerde kurt adamların varlığına inanıldığını biliyor muydunuz? Peki, kainatı 'ebren' adlı ejderhaların döndürdüğünü ve 'evren' kelimesinin buradan geldiğini hiç duymuş muydunuz? Mitolojiyi, masalları ve fantastik edebiyatı seviyorsanız, Ahmet Burak Turan'ın yeni çıkan 'Türk Canavarları Sözlüğü' tam size göre.

Melishan Devrim

Orhun anıtlarından Kültigin kitabesinin doğu tarafında, “Tanrı güç verdiği için babam hakkının ordusu kurt gibi imiş, düşmanı koyun gibi imiş...” yazılıdır. Göktürkler düşmanlarını korkutmak için savaş meydanına kurt postuyla çıkmış olmasalar da Ahmet Burak Turan’ın Gerekli Kitaplar yayınevi tarafından basılan ‘Türk Canavarları Sözlüğü’ne bakarsak kurt adam kavramının Türk mitolojisinde var olduğunu görebiliriz. İskitlere göre kara şamanlar dolunay zamanlarında kurda dönüşürler ve Erlik’in buyruğu altında korkunç büyüler yaparlar. Üstelik bu kurtadamlar sadece erkek de değildir. Kadın olanına eşbörü, erkek olanına erbörü denir. Kara şamanlar ise halkı iyileştirmekle uğraşmak yerine ‘kara büyü’ yapan ‘kötü’ şamanlardır.

ERLİK’İN CENNETTEN KOVULUŞU

Altay Yaratılış Destanı’nda kötülük tanrısı Erlik, tanrının düşmanıdır ve yer altına sürülmüştür. Üstelik insanların cennetten kovulmasına da o sebep olmuştur. İslamiyet öncesi Türk mitolojisindeki ‘canavar’ nitelikli varlıkları, Anadolu ve Balkan geleneklerindeki yansımalarıyla anlatan ve pek çok geleneğin mitolojik kökenini açıklayan ‘Türk Canavarları Sözlüğü’, okuyucuyu eğlendirerek bilgi vermeyi başaran ve rahatlıkla okunan bir kitap.

TÜRK MITOLOJİSİNDE EJDERHALAR İYİ MİDİR, KÖTÜ MÜ?

İslamiyet öncesi Orta Asya Türk sanatında pek çok örneği bulunan ve Anadolu’ya kadar ulaşan hayvan mücadele sahnelerinin bazıları, bu sözlük sayesinde yeni bir anlam kazanabilir.

İslamiyet öncesi Türk mitolojisindeki ‘canavar’ nitelikli varlıkları, Anadolu ve Balkan geleneklerindeki yansımalarıyla anlatan ve pek çok geleneğin mitolojik kökenini açıklayan ‘Türk Canavarları Sözlüğü’, okuyucuyu eğlendirerek bilgi vermeyi başaran ve rahatlıkla okunan bir kitap.

“

Çoğunlukla anlamı çözülemeyen hayvan üslubundaki betimlemeler, Anadolu'da İslamiyet sonrası yapılarda, özellikle Selçuklu ve Beylikler dönemi yapılarının umulmadık detaylarında karşımıza çıkar.

'Hayvan üslubu' olarak adlandırılan bu tarz kompozisyonlarda, çoğunlukla ejderha ile kaplan mücadelesi yer alır. Hayvan biçimli insan figürlerini içeren bazı kompozisyonların ise anlamı çözülebilmemiş değildir. Ejder mücadelesi sahnelerinde bazen iki ejderha, bazen sadece kaplan ile ejderha yer alır ve bunlar Yin Yang sembolüne benzer bir formda betimlenir. 'Türk Canavarları Sözlüğü'ne bakılırsa iki ejderin mücadelesini, dokuz yıl boyunca birbirleriyle savaşan su ejderi Bükrek ile ateş ejderi Sangal'ın hikayesinde bulabiliriz. Rivayete göre savaşın sonunda iyiliği simgeleyen Bükrek kazanır ama her bin yılda bir, Bükrek ile Sangal yeniden savaşmak için karşı karşıya gelmek zorundadır.

Çoğunlukla anlamı çözülemeyen hayvan üslubundaki betimlemeler, Anadolu'da İslamiyet sonrası yapılarda, özellikle Selçuklu ve Beylikler dönemi yapılarının umulmadık detaylarında karşımıza çıkar. Binaların taş süslemelerinde gördüğümüz ejderha kafası formu, sadece birkaç taş ustasının marifeti olarak görülemez, o dönemin kültüründe Şamanist kozmoloji bilgisinin halen devam etmesiyle açıklanabilir.

ANADOLU GELENEKLERİNİN ÇOĞU ŞAMANİZMİN DEVAMI

'Türk Canavarları Sözlüğü'ne göre dudak ve ağız kenarlarında çıkan uçgun sebebi sayılan 'Uçuh' adlı varlıktan kurtulmak için Anadolu'da toprağa okunmuş buğday gömülmesi, kökeni Şamanizm olan bir adak adama türü. Lohusa kadınların ateşi yükselmesin diye bugün bile uygulandığını duyduğumuz, aslında tıpla hiç alakası olmayan birçok garip geleneğin kökenini, yine mitolojide bulabiliyoruz. İslam'la ilgisi olmayan ama 'Bizim yöremizde adettir' denerek devam ettirilen çoğu uygulamanın kökeni aslında Şamanizme dayanıyor. Türk mitolojisine dair araştırmalar devam ettikçe,

birçok geleneğin gerçek kökenini öğrenmemiz ve mitolojinin İslamiyet sonrasının sanatına nasıl yansıdığını keşfetmemiz mümkün görünüyor.

Halk kültürü ve masallar üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Prof. Dr. Muharrem Kaya'nın, 'Türk Canavarları Sözlüğü'nün sunuş yazısında belirttiği gibi, Orta Asya'nın İslamiyet öncesi dönemi hakkında üretilen pek çok Rusça eser, ancak SSCB'nin dağılmasından sonra Türkiye Türkçesine aktarılabilir, bu konuda daha fazla çalışma yapılmasına ihtiyaç var, ancak bu konuda araştırmacı yetiştirmek de kolay değil.

'Türk Canavarları Sözlüğü'nün Özbek, Kırgız ve Azerilerdeki mitolojileri de içeriyor olması, bu kitap için çok kapsamlı bir araştırma yapıldığını gösteriyor. Bu küçük sözlük, bazı geleneklerin mitolojik kökenlerini eğlenceli bir dille açıklaması bakımından, hem araştırmacıların hem de kültür tarihi meraklılarının kitaplığına eklenmeyi hak ediyor.

Ahmet Burak Turan: Eski tanrılar bugünün Hollywood yıldızları

Ahmet Burak Turan'ın yüzlerce kaynağı tarayarak; Anadolu'nun, Balkanlar'ın ve Kafkasya'nın birçok bölgesini dolaşarak yazdığı "Türk Canavarları Sözlüğü" Gerekli Kitaplar tarafından yayımlandı. "Canavarlar benim için yazarlık mesleğinin bir parçasıydı" diyen Turan ile kitabını, canavarları ve mitolojileri konuştuk.

Deniz Tugay

Türk Canavarları Sözlüğü-Şamanist Söylencelerde Canavarlar ve Şeytani Ruhlar, Gerekli Kitaplar tarafından yayımlandı. Ahmet Burak Turan tarafından yazılan, illüstrasyonları Aslı Ekim'e ait olan kitap, mitoloji meraklıları için önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir. Türk Canavarları Sözlüğü, Türk mitolojisindeki canavarları ve şeytani karakterleri konu ediyor.

Kitabın yazarı Turan ile, Türk Canavarları Sözlüğü'nü, kitapta yer alan "canavarlar"ı ve eski Türk geleneklerine dayanan ritüelleri konuştuk.

'TÜRK MİTOLOJİSİ YEPYENİ BİR HİKÂYE VADEDİYOR'

Türk mitolojisine dair kaynakların sayısında son yıllarda bir artış görülüyor. Bu konu okurların da ilgisini çekmeye başladı. Türk mitolojisine ilginin artmasını neye bağlıyorsunuz?

Bunu sadece öznel olarak değerlendirebilirim. Sinema, dizi, roman ve çizgi-roman endüstrisinin sıkışmış ve sürekli kendini tekrar eden unsurlarının hepsi, hızlı ve beklenmedik bir sona doğru gidiyor. Çünkü bütün hikayeler kullanıldı, tüm karakterler, iyileriyle kötülerıyla onlarca, yüzlerce kez kendilerini tekrar etti. Sebebi ise ortada. Tüm bir batı edebiyatının, sinemanın, dizilerin ve çizgi romanların dayandığı yer hep aynı öykü çerçevesinde dönüyor. Öyküler hep aynı arketipsel yaklaşımları takip ediyor. Kahramanın doğuşu prototipini değiştirme çabaları ise, en basit yenilikte bile, Oscar'ı kazanıyor. Buradan şunu çıkarıyorum, Vahiylar kitabı ve Grek Mitleri ekseninde ilerleyen çağ yenilik arıyor. Çünkü bir zamanlar nasıl taş devrinden,

“

Tüm bir batı edebiyatının, sinemanın, dizilerin ve çizgi romanların dayandığı yer hep aynı öykü çerçevesinde dönüyor. Öyküler hep aynı arketipsel yaklaşımları takip ediyor. Kahramanın doğuşu prototipini değiştirme çabaları ise, en basit yenilikte bile, Oscar'ı kazanıyor.

bronz devrine oradan Sanayi Devrimi'yle teknoloji çağına ulaştıysak, aslında şu an ulaştığımız çağın da tek bir adı olabilir, hikâye çağı, ama tükenmiş hikayelerin çağı. Senaristler yeni kaynaklar arıyor, Pagan mitlerini kurcalıyor, yeni karakterler bulmaya çabılıyor, ancak yine de dönüp dolaşp Vahiyler kitabına ulaşıyor ve ilk arketipleri bir türlü aşamıyorlar. Türk mitolojisinde bir farklılık var. Keşfedilmemiş ve insanı alıp yerden yere vuracak kadar güçlü, hiçbir ilk hikâyeye, yaratılış mitine ve kutsal kitaba uymayan, tamamen kendinsi, ayrık, özgün, vahşi, canlı ve güçlü. Yepyeni bir hikâye vadediyor Türk mitolojisi. Eğer ilginin arttığını düşünüyorsanız, ben bu durumu sadece, yeni çağın hikayelerini, insanoğlunun keşfetmek üzere olduğuna bağlayabilirim. Tengri'nin, adı unutulmuş anlatıları ortaya çıktıkça, insanlar ilk günden beri söylenegelen pek çok öyküyü yeniden hatırlıyor. Ancak bu sefer, sadece kazananların yazdığı bir tarih algısıyla değil, alabildiğine gerçekçi ve asla yalan söylenmemiş biçimiyle.

Kitabın alt başlığı “Şamanist Söylencelerde Canavarlar ve Şeytani Ruhlar” olmasına rağmen üst başlıkta neden “Türk Canavarları” tamlamasını kullanma gereği duydunuz?

Günün sonunda, anlatılan, indekslenen, gruplanan, birbirlerinden ayrılıp yeniden tanımlanan tüm varlıklar, kitabın ilk fikri gereği, kötücül olanlar. Bu, onları gerçek anlamda birer canavar kılıyor. Kötülükle besleniyor, kötülük getiriyor ve kötülük aşıyorlar. Kitabın ilk ismi “Kötü Ruhlar Sözlüğü”ydü. Bu da doğru bir yaklaşımdı. Ancak canavar ifadesi, kanlı canlı birer varlık olarak kötü ruhları algılama noktasında yardım ediyor. Ve aynı zamanda çalışmamızı, Türk Canavarları Sözlüğü'nü akademik bir çalışma olmasına rağmen, bir tür yazılı kaynak olarak edebiyat çevresine sunuyor oluşumuz da bu ismin uygun görülmesin-

de bir etken. Çünkü fantastik edebiyatla ilgilenen tüm yazarların, senaristlerin, özgün süper-kötülere ihtiyaç duydukları noktada, çalışmamız son derece güçlü, gerçekçi, akademik olarak doğrulanabilir bir kaynak olarak karşılıklarına çıkacak. Ve elbette iddiamız, tüm canavarları bir sözlükte toplamaktı. Ama elbette daha önce yazılı ve görsel sanatta karşımıza çok da – ya da hiç – çıkmamış olanları, sözlü olarak anlatılıp, çoğunlukla sözlü olarak kalmış olanları. Ve bilinir ki, köylerde, dağda karşınıza çıkan bir kurt ve hatta evcilleşmemiş bir köpek dahi canavar olarak tanımlanır.

‘SORULAR SORDUM, CEVAPLAR ALDIM, NİNELERİN HİKÂYELERİNİ DİNLEDİM’

Peki kitabın hazırlık süreci nasıl gerçekleşti? Çıkış noktanız, araştırma sırasında karşılaştığınız güçlükler neler?

Kitap ilk başta sadece korku hikayeleri yazmaktan keyif alan bir yazarın çekmecesinde biriktirdiği A4 kağıtlarından ibaretti. İnternette bulunmuş pek çok özgün canavarın, elde edilmiş tüm bilgilerle dosyalandığı bir çekmeceydi bu. Daha sonra, bahsi geçen varlıkları bizzat gözlemlemiş insanların bu çekmeceyi zenginleştirdi ve bir dosya haline gelme konusunda ilk ateşi yaktı. Sözlükteki maddelerin bir kısmı, bizzat yaşayanlar tarafından anlatılmış tasvirlerden oluşuyor. O bahsettiğim çekmece de zaten yayıncım Baran Güzel tarafından bir dosya halinde keşfedildiğinde son derece amatör bir ilk-çalışmaydı. Canavarlarıma ihtiyaç duyuyordum. Tasvirlerinden etkileniyor, zararlı etkilerinden korunmak için gerçekleştirilen yöntemleri heyecanla okuyordum. Canavarlar benim için yazarlık mesleğinin bir parçasıydı. Sonra Baran dosyayı inceledi, biraz da çizim

“

Kitap ilk başta sadece korku hikayeleri yazmaktan keyif alan bir yazarın çekmecesinde biriktirdiği A4 kağıtlarından ibaretti. İnternette bulunmuş pek çok özgün canavarın, elde edilmiş tüm bilgileriyle dosyalandığı bir çekmeceydi bu. Daha sonra, bahsi geçen varlıkları bizzat gözlemlemiş insanların bu çekmeceyi zenginleştirdi ve bir dosya haline gelme konusunda ilk ateşi yaktı.

yaptıralım dedi ve olaylar gelişti. Kitap fikri ortaya atıldığı andan itibaren araştırma ivmem hızlanıp obsesif bir şekilde tüm kötücül ruhları, canavarları bulmaya yönelik bir çalışmaya dönüştü. İşin özünde yaptığım Türk mitolojisini okumak, notlar almak ve cimbizla ayrıştırdığım kötücül varlıkları gruplayıp, benzer kalıplar içinde yeniden kaleme almak üzerindeydi. Sonra biraz abartmış olabilirim. Çeşitli eski mektuplara ulaştım, Türkologların kendi aralarındaki çeşitli diyaloglarını okudum, kitaplaştırılmış ya da sadece herhangi bir üniversitenin kütüphane raflarında bulunabilecek türden pek çok araştırmaya, makaleye ve Türkoloji araştırmaları üzerine yayınlanmış dergi ve bilimsel makaleye ulaştım. Üstelik tüm bunlar yaşanırken yollarda, kırlarda ve dağlardaydım. 3 yıl süreyle şehirlere pek uğramadan sürekli yürüdüm. Otostop çektim, heyecan verici yerlere gittim ve bu sırada da aklımda çoğunlukla canavarlar vardı. Türk söylencelerini takip etmeye çoktan başlamıştım. Sorular sordum, cevaplar aldım, ninelere hikayelerini dinledim. Ve tüm her şey birleşince Türk Canavarlar Sözlüğü oluştu.

Sözlükteki bazı “canavarlar”ın adları bugün hâlâ birçok yörede anılmaya devam ediyor ama çoğu unutmaya yüz tutmuş. Bizim canavarlarımız neden Yunan veya İskandinav mitolojilerindeki gibi popüler değil?

Aslında bu tamamen Hristiyanlığın kabulüyle ilgiliydi. İskandinav insanları, Norslar, Danlar Hristiyan olurken tüm tanrılarını İncil'e devretti. İncil onları sahiplendi, tanrıça figürüne dokunmama yemini etmişçesine onu yüceltti, canavarları, biçimleri ve özellikleriyle Greklerden aldığı formlarla birleştirdi ve mukaddes kitaba dahil etti. Ama Türkler müslümanlaşırken tüm canavarlarını Cinler isminde birleştirip biçim ve özelliklerden feragat etti. Şimdi baktığınızda, Türk Canavarları

Sözlüğü'nde anılan pek çok varlığı islamî kaynaklarda farklı fırkalara bölünmüş cin toplulukları olarak görebilirsiniz. Zaten ilk çalışmalarım 2005 – 2009 yılları arasında bu yöndeydi ve islamî kaynakların anlattığı pek çok cin topluluğunu hadisler ekseninde tanıdım. Daha sonra bunların, Türk mitlerinde de anlatılan farklı farklı varlıklar olduğunu gördüm. Cin, Arapça görünmeyen anlamı taşıyan bir kelime; Türkler de aynı varlıklara gölgemizle tanımla yaklaşmakta. Graplama anlamında tanımlar bir bine benziyor. Ancak biçimsel özellikler ne yazık ki ortadan kalkmış durumda.

Başka mitolojilerle etkileşimimiz oldu mu sizce? Örneğin düz sanılan dünyayı sırtında taşıdığına inanılan Arağıt Balığı ile Yunan mitolojisindeki Atlas arasında bir bağlantı kurulabilir mi?

Tüm mitlerin ortak noktaları olduğunu görebiliyor insan. Mitlerin ve dinlerin, ana hatlarını şeffaf kağıtlara çizip üst üste koysak ve tüm kağıtlara alttan bir mum yakıp onun ışığında yukarıdan baksak, göreceğimiz şey, aynıının farklı biçimleri olacaktır muhtemelen. Bir cehennem haritası çıkarmayı düşünmüştük. Dinlerin ve mitlerin etrafında döndüğü temel bileşenleri, cehennem kavramı üstünden birer harita niteliğinde kâğıda aktaracak ve tüm haritaları karşılaştırıp en azından cehennem kavramı çerçevesinde dinleri ve mitleri aynı şablonda birleştirecektir. İlk çalışmalarımız farklı bir şeyin olmadığını gösteriyordu. Kıldan köprü ve doymadım diye bağırın bir cehennem korkunç sesi örneğinde olduğu gibi, pek çok mit ve din benzer figür, olay ve yaklaşımları destekliyordu. Arağıt balığı ve Atlas birer ilk-örnek aslında. Düz dünyayı şekillendiren, imgeleyen ve bir zemine koyma ihtiyacı gösteren insan cinsinin bir akıl yürütme tezahürü.

“

Tüm mitlerin ortak noktaları olduğunu görebiliyor insan. Mitlerin ve dinlerin, ana hatlarını şeffaf kağıtlara çizip üst üste koysak ve tüm kağıtlara alttan bir mum yakıp onun ışığında yukarıdan baksak, göreceğimiz şey, aynıının farklı biçimleri olacaktır muhtemelen.

'BİLİM VE TEOLOJİ BİZE NEYDEN KORKUP KORKMAYACAĞIMIZI SÖYLÜYOR'

Birçok eski kültürde insanın başına gelen kötü şeyler (hastalıklar, doğal afetler, ölümler vs.) şeytani ruhlarla ilişkilendiriliyor. Bilimin ve teknolojinin gelişkin olmadığı eski çağlarda bunlara inanmak normal. Fakat bugün, insanlık Mars'a taşınmanın yollarını ararken ilkel inançlar neden devam ediyor?

Hala aynı şeylerden korkarız. Ama bugün sözlü kültürün halen devam ettiği, yazının sıklıkla kullanılmadığı, bilimsel olarak pek çok hastalığın ve doğal fenomenin açıklanmadığı bir dünyada yaşıyor ama yine de metrobüse biniyor olsaydık, inanın insanlar sabahları geçim sıkıntısı ruhundan korunmak için dualar ederdi. Ve gelecek için yeni bir mitoloji oluşturmuş olurduk.

Bilim ve teoloji bize neyden korkup neyden korkmayacağımızı söylüyor. Eğer söylemeseydi korkacağımız şeyleri kendimiz icat ederdik. Eskiler de tam olarak bunu yapmışlar. Yeniler ise kendilerine yeni korkular yaratmak zorunda. Mars'a gidiyor olmak, marsta koloni kuracak iki insan topluluğunun, ellerindeki teknolojiyi kaybetmesinden sonra ilkel bir hayat yaşama potansiyelini de ellerinden almıyor aslında. Mars'a ya da başka galaksilere bile gitsek, insanlık en temel parçasını, ikelliği de yanlarında götürecektir.

Yunan ve İskandinav mitolojileri zamanla o kadar popülerleştirdi ki, Hollywood filmleriyle, Marvel ve DC çizgi romanlarıyla dünyanın her yanına yayıldı. Bizde de Thor gibi, Poseidon gibi güçlü kahramanlar var mı?

Eski tanrılar bugünün Hollywood yıldızları. Ama biz artık yeni tanrıların otağına ulaştık. Mağaraya girdik, esenleştik ve tanıştık. Grek ve mukaddes kitap eksenli yorgun tanrılar, zafer ve doygunluk içinde kendilerini tekrar eden milyonlarca hikâye arasında bunalmış gözüküyor. Thor'un çekici yerine, Erlik'in örsü ve çekici her zamankinden daha parlak ve daha sert şimdi.

Bugün farkına varmadan yaptığımız birçok ritüel eski Türk geleneklerine dayanıyor. Yolculuğa çıkan birinin arkasından su dökmek, su büyüyle ilişkilendirilir mesela. Ya da ölen birinin ardından dua okumak, onun adına hayrat dikmek yine öldükten sonra dirildiğinde o kişiye fayda sağlamak içindir. Eski Türkler de ölen kişinin mezarına dirildikten sonra kullanması için, silahını, atını ve kalkanını gömerlermiş. Türk geleneklerinin İslamiyet'le ilişkisi nasıl olmuş sizce?

Sarı Deniz'den Balkanlara, Ural'dan Horosan'a Kısaca Makedonya'dan Çin'e kadar uzanan devasa bir Türk sahasından bahsediyoruz. Sibiryalılar, Altaylılar, Tatarlar, Moğollar, Bulgarlar, Sırplar, Makedonlar, Dobruca Türkleri, Fergana Özbekleri, Gagavuzlar, Gökoğuzlar ve

bitmek bilmeyen bir sıra ile Nogaylar, Pamir Kırgızları, Buryatlar, Hakaslar ve daha pek çok topluluk Türk mitolojisine değerli katkılarda bulunarak kapkaranlık ruhlar imgelemiştir. (Lebed Tatarları, Tuvalar, Çulım Tatarları, Tobol Tatarları, Çuvaşlar, Karakalpalar..) Ve çağdaşlaşan toplumlar yine de kültürel anlamda bu kötü ruhlara olan kaygı ve endişelerini geride bırakmamışlar. Kaynağının nereden geldiği bilinmeyen pek çok ritüel, korku ekseninde devam etmekte. Örneğin Kars ve Sivas'ta, geceleri lohusa hanımı yalnız bırakmazlar, ışığı sürekli yakarlar, lohusa yalnız kaldığı zamanlarda ise ağzına sakız vererek uyumasına engel olurlar. Bu sayede lohusayı korumuş olurlar. Bu Albıs adındaki kötü ruhla bağlantılı bir ritüeldir. Belki sebepleri ortadan kalktı ama ritüeller halen seyrek de olsa devam etmekte.

Başka bölgelerde ise lohusanın başına beyaz yaşmak ve kırmızı tül bağlarlar. Bu yine Albıs ruhundan korunmak için yüzyıllardır Şaman Türklerin uyguladığı bir yöntemdir. Ayrıca kırmızı altın bulundurmamak ve hastaya kırmızı şeker hediye etmek de uygulanan yöntemler arasındadır. Çünkü, Albıs'ın kırmızı rengi hiç sevmediği bilinmektedir. Anadolu'da süregelen pek çok âdetle bağlantısı vardır. Manisa'nın Karacaoğlanlı köyünde, kapının ağzına kazma kürek konulmasının sebebi yine Albıs'tır. Çukurova bölgesinde ise lohusanın bulunduğu yerdeki bütün suların ağzının kapatılması geleneği yine aynı kötü ruhla ilintilidir.

Bir de Çarşamba Karısı ile ilgili adetlerin devam ettiğini gözlemleyebiliyorum. Sadece çarşamba günleri ortaya çıkan ve

her yeri çar çabuk gezen, pejmürde, pis ve dağınık saçlarıyla hemen dikkatleri üzerine çeken bir tür cadı olarak tasvir edilen Çarşamba Karısı, Anadolu'nun bazı bölgelerinde, çarşamba gecesi işe başlanırsa işlerin yolunda gitmeyeceği inancının kökeninde bulunur. Tire, Ödemiş ve Bayındır bölgelerinde işte bu yüzden amaçsız, hiçbir iş yapmadan ortalıkta dolaşan insanlara, "Çarşamba Karısı gibi gezip durma!" denmektedir.

Yozgat civarında ise adı Congolos olan bir varlıktan bahsedilir. Kışın en soğuk günlerinde ortaya çıktığı için Yozgat'ta bu günlere Congolos Ayı denmeye devam etmektedir. Mevsim tarifleri Congolos girdi, Congolos'tan sonra şeklinde yapılır. Pancar olan evlere gelmediği bilinir. Bu yüzden Congolos'un evlere uğramaması için pancar pişirilip evin girişine gömülür ve bu adet halen nineler tarafından uygulanır.

Türk Canavarları Sözlüğü, Ahmet Burak Turan, 212 syf. Gerekli Kitaplar Yayınları, 2020.

Canavarlar ve şeytani ruhlar sözlüğü

Ahmet Burak Turan'ın Anadolu'nun, Balkanlar'ın ve Kafkasya'nın birçok bölgesini dolaşarak yazdığı, "Türk Canavarları Sözlüğü-Şamanist Söylencelerde Canavarlar ve Şeytani Ruhlar" kitabı Gerekli Kitaplar tarafından yayımlandı. Kitapta, Turan'ın bu yaratıkların dış görünüşleri hakkındaki tasvirleri, onlardan nasıl korunmamız gerektiğine dair önerileri Aslı Ekim'e ait illüstrasyonlarla yer alıyor.

Okan Çil

Mitler uygarlık tarihimize, kültürel değerlerimize, en çok da zihniyet yapımıza dair önemli veriler sunan anlatılar barındırır. Bu anlatıların oluşumuna dair pek çok şey söylenebilir ama işin en ilgi çekici yanı toplumların, dolayısıyla anlatıların etkileşimi, varyantları değil midir?

Kaba tabirle mitleri, birer inanç sistemi olarak değerlendirebiliriz. Oradaki hikâyeler, kahramanlar, kötücül yaratıklar da bu sistemin ana etmenlerini oluştururlar. O günden bugüne de gerek destanlarda gerekse masallarda, fıkralarda iyiyle kötünün savaşı farklı kılıklara bürünerek devam eder. Savaş hiç bitmez. Çünkü savaş hikâyedir.

VAAZ YERİNE DİYALOG

Türk Canavarları Sözlüğü – Şamanist Söylence-lerde Canavarlar ve Şeytani Ruhlar isimli kitap geçtiğimiz günlerde yayımlandı. Ahmet Burak Turan tarafından yazılan, illüstrasyonları Aslı Ekim'e ait olan, Gerekli Kitaplar tarafından basılan kitap, mitoloji meraklıları için önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir.

Önsözü yazan Prof. Dr. Muharrem Kaya'nın da ifade ettiği gibi, bu sözlüğün en ilginç kısmı tematik olmasında yatıyor. Yani genel anlamda bir Türk mitolojisini değil, sadece Türk mitolojisindeki canavarları ve şeytani karakterleri konu ediniyor.

“Eski kitaplar, Yakut diyarlarında, dik dağları ve dondurucu soğuğu insan ırkıyla paylaşan kötü ruhlardan bahseder. Bu kitapların pek çoğu toprak tarafından yutulup geldikleri cehennem yurduna geri dönmüştür. Ama buna rağmen hikâyeleri nesilden nesile anlatılagelmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır.”

Turan'ın uzun soluklu çalışmasının bir ürünü olarak, hem popüler mitolojiyle ilgilenenler

“

Ahmet Burak Turan tarafından yazılan, illüstrasyonları Aslı Ekim'e ait olan, Gerekli Kitaplar tarafından basılan kitap, mitoloji meraklıları için önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir. Önsözü yazan Prof. Dr. Muharrem Kaya'nın da ifade ettiği gibi, bu sözlüğün en ilginç kısmı tematik olmasında yatıyor.

hem de akademik çalışma yürütenler için hazırladığı Türk Canavarları Sözlüğü'ndeki yaratıklara, kötücül ruhlara şöyle bir bakalım şimdi.

KÖTÜLERDEN KÖTÜ BEĞEN

Abra, Ejderha Yutba ile birlikte yeraltındaki Büyük Deniz'in (Bay-Deniz, Pay-Tengis) bekçisidir. Günahkârlar öldükten sonra ırmaktan hızla kayarak Büyük Deniz'e varırlar. O da yuttuğu her günahkârdan sonra "Toymadım!" şeklinde bağırır. Günaha ve insana her daim açıtır.

Ölmeden önce Abra'ya at kurban eden, "Babam, sahibim, Ay Abram" şeklinde dua eden günahkârlarsa, Abra'nın kölelerinden biri hâline gelirler ve yeraltındaki diğer günahkârlara işkence etmekle şereflendirilirler. Turan da bu başlığın hemen ardından ekler, "Eğer cehennem yurduna düşecek olursanız bunları aklınızda tutmanızın iyi olabileceğini düşünerek buraya not düşüyorum."

Bir başka şeytani ruhsa Adsız Hanım'dır. "Bu varlık öylesine bilinmez bir varlıktır ki, adı olmadığı için kötülük yaptığında bu kötülüğü onun yaptığı bilinmez." Adsız Hanım genelde çocuklara, özellikle de bir kahramanlık gösterip isim almamış çocuklara musallat olmaktadır. Bu yüzden aileler, evlatlarını gözlerinden sakınırlar ve gerçek isimlerini hak edene kadar onları çeşitli dağ, dere, ağaç isimleriyle çağırırlar.

Sözlükteki en ilginç karakterlerden biri de Alban Buuraylar'dır. Genelde kalabalıktırlar, uzun ve sivri tırnaklarıyla kendilerini sürekli keserler, bu yaralarsa asla kapanmaz. Yukarıya kalkık, dik uzayan saçları öyle bir acıya sebep olur ki gözleri terse döner. Alban Buuraylar, bunalımdaki insanların kulaklarından girerek onları intihara sürüklerler. İntihar etmek de Alt Dünya'daki Güney Göğü'nün

Türk Canavarları Sözlüğü, Ahmet Burak Turan, 212 syf. Gerekli Kitaplar Yayınları, 2020.

“

Bir enteresan kötü ruhsa Sahab'dır. "Doğu Anadolu'da yaygın olan bir söylenceye göre, her evin bir Sahab'ı bulunur. Bu varlıklar, evin temiz ve düzenli tutulmasını isterler. Eğer böyle yapılmazsa evde yaşayan insanları cezalandırırlar. Evin bereketi kaçar, hastalıklar gelir. Çoraplarınızı ortalığa atmadan önce iki kez düşünün."

yedinci katında ağır azap çekmek anlamına gelir. Bu yüzden, Alban Buuraylar'ın musallat olduğu kişinin derhal bir şamana gitmesi tavsiye edilir. Atalardan kalma eski bir giysi ya da köpek kürek kemiğinden bir tarak ateşe atılır sonra. Eğer ateş sönerse yapılacak hiçbir şey kalmamıştır. Mağdur kendisini kısa süre sonra yüksek bir yerden atacaktır muhtemelen. Eğer sönmez de şahlanırsa, mağdur elini ateşe sokar ve her yerini ateşle bir güzel temizler, böylelikle de kurtulmuş olur.

Ateşin temizliğe, kötü ruhlardan arınmaya sebep olması pek çok yerde karşımıza çıkmaktadır zaten. Özellikle Moğollara gelen Avrupalı elçiler de Hanla görüşmeden evvel, iki yanı ateşle çevrili bir yerde geçmek zorunda bırakıldıklarını seyahatnamelerinde yazarlar. Ancak arandıktan sonra huzura kabul edildiklerini belirtirler.

Yine bir enteresan kötü ruhsa Sahab'dır. "Doğu Anadolu'da yaygın olan bir söylenceye göre, her evin bir Sahab'ı bulunur. Bu varlıklar, evin temiz ve düzenli tutulmasını isterler. Eğer böyle yapılmazsa evde yaşayan insanları cezalandırırlar. Evin bereketi kaçar, hastalıklar gelir. Çoraplarınızı ortalığa atmadan önce iki kez düşünün."

DİL MESELESİ

Yukarıda birkaç örneğini verdiğimiz Türk Canavarları Sözlüğü'nün diğer bir dikkat çeken tarafıysa Turan'ın dilidir. Bildik sözlüklerden farklı bir dille kaleme alınan kitap, didaktik bir bilgi sağa-nağından kurtulmayı başararak, yer yer gülümseten öğütler vermeyi de ihmal etmez.

Türk Canavarları Sözlüğü – Şamanist Söylencelerde Canavarlar ve Şeytani Ruhlar, mitolojiye, folklore merak salanlar için önemli bir kaynak, hadi bırakalım hepsini, korku kültürümüzün izini sürmek, korkunun tarihsel zihniyetini takip etmek için bile okunmaya değer.

Yaşatmak için eylemek

Yan Lianke'nin "Günler, Aylar, Yıllar" adlı metni, bıraktığı etki ile insanın yaşama arzusunu çoğaltıyor, iyi geliyor. Karakterlerinin yaşadıklarını içeriden duyuyorsunuz. Onların hayatta kalma çabalarına, inatlarına, vazgeçmeyişlerine hayranlıkla tanıklık ediyorsunuz. İşte bu direnç diyorsunuz bize gerekli olan, başka türlerle ele ele verip yaşatmak, hem dünyada yaşama dair olandan kıymetli ne var ki, yaşam için eylemekten daha önemli ne var ki?

Emek Erez

Hayatta var kalma kudretinin devamlı aşındığı bir çağda yaşıyoruz. Bu sadece insan türü için değil, dünyanın diğer varlıkları için de geçerli. Bu nedenle var kalmayı sadece insan türü üzerinden düşünmek bana kalırsa büyük yanılğı olur.

Kendi türümüzün dünyada nasıl hayatta kalabileceği üzerine düşünürken, başka türleri de aynı şekilde düşünmek zorundayız. Türler arası dostluklar kurup, eşit ilişki biçimlerini sadece insanlar arasında talep etmekten çıkarıp, dünyanın tüm yaşayanlarını kapsayacak şekilde inşa ettiğimiz bir tahayyüle ihtiyacımız var. Bu bence hem yaşamda kalma kudretimizi arttıracak hem de bize varoluş arzusu verecek.

TEK ÇABA HAYATTA KALMAK

Bana bunu düşündüren bir kitaptan bahsedeceğim bu hafta. Yan Lianke'nin, Erdem Kurtuldu çevirisi ile Jaguar yayınları tarafından basılan, "Günler, Aylar, Yıllar" adlı metni. Kitap tam da yukarıda bahsettiğim gibi türler arası yoldaşlığın, hayatta var kalma çabasıyla birleştiği, bunun sonucunda arzudan gelen kudretinin en zor anda bile insanı etkin kılabilirdiğini gösteren yanılla epey etkilediğim bir metin oldu. Çünkü insana hayatta kalmanın bir inat olduğunu, şartlar ne olursa olsun bu yaşama dair arzusunun etkin kılınabileceğini hatırlatıyor. Kuraklık nedeniyle herkesin göç ettiği, zamanın durduğu, Balau sıradağlarının yamacında üç farklı türden kahramanın direncine tanıklık ederken, insanın onların eyleme kudretinden güç almaması neredeyse imkânsız. Bu kitabı benim açımdan değerli kılan bir diğer neden kahramanlarının sadece insanlardan seçilmiş olmaması. Bu metnin üç karakteri var: Kör bir köpek, mısır fidesi ve ihtiyar bir insan. Başka başka türlerin bir arada başarmaya çalıştığı tek şey var bu metinde,

hayatta kalmak, yaşam için eylemek. Bir damla suyun, tek tane mısırın, bir dal yeşilin nasıl da önemli olduğunu anlatan, dünyanın kaynaklarını sınırsızmışçasına tüketen bizlerin, aslında nasıl yaşamı tükettiğimizi gösteren, doğayı karşımıza aldığımızda biz insanların nasıl hiç olduğunu, bıraktığı etki ile okura yaşatan bir metin “Günler, Aylar, Yıllar”. Ama tüm bunlara rağmen yaşamı tutmayı hiç bırakmayan kahramanlarının o kudretli arzusuyla umudu yok saymayan tarafıyla da konuşulmaya değer.

YAŞAM İÇİN YAŞATMAK

Kitabın biraz ayrıntısına girer isek, kuraklık nedeniyle tüm köy göç kararı verdiğinde ihtiyar, büyük çaba vererek yeşerttiği mısır fidesini ve yoldaşı kör köpeği bırakmak istemediği için ayrıca yaşlılığı nedeniyle yola ömrünün yetmeyeceğini de düşündüğünden köyde kalmaya karar veriyor. Bu karar onun için oldukça zor bir sürecin başlangıcı anlamına geliyor. Çünkü bu hem yaşama hem de yaşatma çabasına dönüşüyor. Kendi hayatının önüne koyduğu mısır fidesinin ve köpeğin yaşamını sürdürme gayesi onun için bir direnme biçimine dönüşüyor. Mısır fidesini yaşatmak istiyor çünkü daha büyük bir amacı var.

Kendisi ölse bile yağmur bir gün geri döndüğünde, köyden göçenlerin de geri döneceğini umuyor ve döndüklerinde ekecekleri tohum kalsın istiyor. Yani aslında onun amacı yaşamı sürdürmek bir tek fidenin ona verdiği kudretin nedeni, her şeye rağmen hayatın devam etmesi kısacası. Kör köpek ise onun yoldaşı, onunla kurduğu eşit bir dostluk ilişkisi, köpek onun sırdaşı, azıcık öğününü eşit paylaştığı hattâ kendisi yemeyip onun yemesi için çabaladığı, kendi yaşamından daha çok onunkini önemseddiği bir diğer yoldaşı. Lianke, bu kitabı ile

Günler Aylar Yıllar, Yan Lianke, Çeviri: Erdem Kurtuldu, 108 syf., Jaguar Yayınları, 2020.

türler arası bir dostluk başlatıyor, aynı çabayı verdiğimizizi, birimizin var kalabilmesi için diğerinin yol-
daşlığına ve dayanışmasına ihtiyacımız olduğunu,
dünyada doğru bir yaşamın; doğayla savaşıyor, ona
hâkim olarak, onu sadece yararlanabileceğimiz bir
nesne gibi görerek değil, onun bir parçası olduğumuzu
bilerek, eşit ilişki biçimleri geliştirerek, birlikte
yaşamı çoğaltarak gerçekleştirebileceğini hatırlatıyor.
Bu bakımdan metin hem işlediği konu hem karakterleri
hem de umudun nerede olduğunu, etkileyen bir biçimde
okura sunuyor.

ARZUYLA DİNLEMEK

Peki, her şey bu kadar kötüyken, kitabın yaşlı karakteri kendisi de gerçekten zor durumdayken, onun yaşam için inadı nasıl açıklanabilir veya onun varolma kudretini etkin kılabilmesinin sebebi nedir diye sorabiliriz. Spinoza'ya göre; “hiç kimse aynı zamanda varolmayı, eylemeyi ve yaşamayı, yani edim hâlinde olmayı arzulamadıkça, iyi bir şekilde eylemeyi ve iyi yaşamayı arzulayamaz” (akt. Misrahi, 2019: 259). Kitabın kahramanı ihtiyar insanın çabasına bu açıdan bakabiliriz. Çünkü onun devamlı “edim hâlinde” olmasının sebebi hayat arzusundan vazgeçmemesi olarak yorumlanabilir. Bu arzu yaşatıcı ve varoluş için gerekli olanı ona sunuyor. Ve bu arzu bir eyleme kudretine dönüşüyor. Çünkü “bir arzu varlığı olan insanın neşeyi arama hakkı olmasının da ötesinde, bu arayışın asıl olduğunu da söyleyebiliriz. Bundan dolayı, gerçek erdem eleme ve ıstıraba teslim olmak değil, aksine kendini koruma arayışını etkin bir şekilde sürdürmek, hakiki Arzunun gelişimiyle ve hakiki bir neşeye erişerek mutluluğun peşinden gitmektir” (Misrahi, 2019: 25). İhtiyarın çabası bana kalırsa bununla ilgili. Karakterin içinde bulunduğu koşullar düşünüldüğünde çok kolay kendisini ıstırabın kollarına bırakabilir, neşenin peşinden gitmekten kehere kapılabilir, vazgeçebilir ve metin bir “hiçlik” anlatısına dönüşebilirdi. Ancak Lianke'nin

“

Peki, her şey bu kadar kötüyken, kitabın yaşlı karakteri kendisi de gerçekten zor durumdayken, onun yaşam için inadı nasıl açıklanabilir veya onun varolma kudretini etkin kılabilmesinin sebebi nedir diye sorabiliriz.

metninde, karakteri “kendini koruma arayışını etkin” bir şekilde sürdürerek, bunu sadece kendi varlığını korumak için de değil başka'nın varlığı içinde bir eyleme kudretine dönüştürerek, her şeye rağmen mutluluğun peşinden gitmeyi başarıyor. Bu da kitabın başka bir önemli yanı olarak çıkıyor karşımıza, iyimserliğe kapılıp gidemeyecek kadar çok sebep sunuyor metin ancak arzunun etkin kılındığında umutsuzluğa karşı eylenebileceğini de hatırlatıyor.

DOĞAYA KARŞI MÜCADELENİN ANLAMSIZLIĞI

Bu kitabın bir diğer yanı ise insanın doğayı karşıt olarak kurup, ona karşı mücadele vermesinin anlamsızlığı. Çünkü insanın doğayla ilişkisinin eşit olmaktan çıktığı günlerden bugünlere kadar hiçbir şey iyiye gitmedi. İnsan türü doğaya hâkim oldukça daha da ileri gideceğini, onu kendi yararına dönüştürdükçe daha mutlu olacağını varsayıyordu, kendisini tanrı olarak gerçekleştireceğini düşündüğü bir hayaldi bu. Geldiğimiz noktada insan doğadan kopuk bir hayatın yaşayıcısı olurken, doğa da varlığını ona daima hatırlatıyor diyebiliriz. Metinde bu durum, sadece yağmurun beklenen mevsimde yağmaması sonucu neler olabileceğini epey iyi gösteriyor. Kitabın karakteri ihtiyar, bazen sıcağa o kadar dayanamıyor ki köydeki boş evlerden birinden bulduğu kırbaç ile bir ritüel gibi güneşi kırbaçlıyor. Köydeki son kuyu kurduğunda kilometrelerce öteden su taşımak zorunda kalıyor, doğada hayatta kalma mücadelesi veren tek tür kendisi olmadığı için “vahşi” hayvanlarla karşı karşıya kalıyor çünkü doğanın tükenişi dünyanın tüm türlerinin hayat çabasını ortaklaştırıyor. Kısacası, kitabın bir diğer yanı insanın doğaya karşı bir mücadeleye girişmesinin ne kadar anlamsız olduğunu fark ettirmesi. Bu nedenle metnin de açıkça gösterdiği gibi yapılması gereken doğa var-

lıkları ile eşit ilişki kurmak, insan yanlı bakışın yüklediği egodan kurtulmak, tanrı olma arzusunun vaz geçip, eylemlerimizi dünyanın tüm türleriyle dayanışacak hâle getirmek. Bunun için insanın doğanın bir varlığı olduğunu kabul etmesi ve başka türler için de her şeyini ortaya koyarak mücadele etmesi gerekiyor. Lianke'nin karakterleri gibi hayatta kalma çabasını ortaklaştırmak bunun tek yolu gibi görünüyor. Belki hâlâ geç değildir.

Yan Lianke'nin "Günler, Aylar, Yıllar" adlı metni, bıraktığı etki ile insanın yaşama arzusunu çoğaltıyor, iyi geliyor. Karakterlerinin yaşadıklarını içeriden duyuyorsunuz. Onların hayatta kalma çabalarına, inatlarına, vazgeçmeyişlerine hayranlıkla tanıklık ediyorsunuz. İşte bu direnç diyorsunuz bize gerekli olan, başka türlerle ele ele verip yaşatmak, hem dünyada yaşama dair olandan kıymetli ne var ki, yaşam için eylemekten daha önemli ne var ki?

“

Yan Lianke'nin "Günler, Aylar, Yıllar" adlı metni, bıraktığı etki ile insanın yaşama arzusunu çoğaltıyor, iyi geliyor. Karakterlerinin yaşadıklarını içeriden duyuyorsunuz. Onların hayatta kalma çabalarına, inatlarına, vazgeçmeyişlerine hayranlıkla tanıklık ediyorsunuz.

Bob Marley'in mirası

Söylevler Kitabı aforizmalardan değil, Bob Marley'in yaşamı kavrama ve insanlara seslenme biçimlerinden bahsettiği cümlelerden oluşuyor. Ruhunu ve bedenini yaşatırken dünyayı ve eylemleri yorumlayan ozan, söylenen ve söylenmeyenlere nasıl kafa yorduğunu anlatıyor.

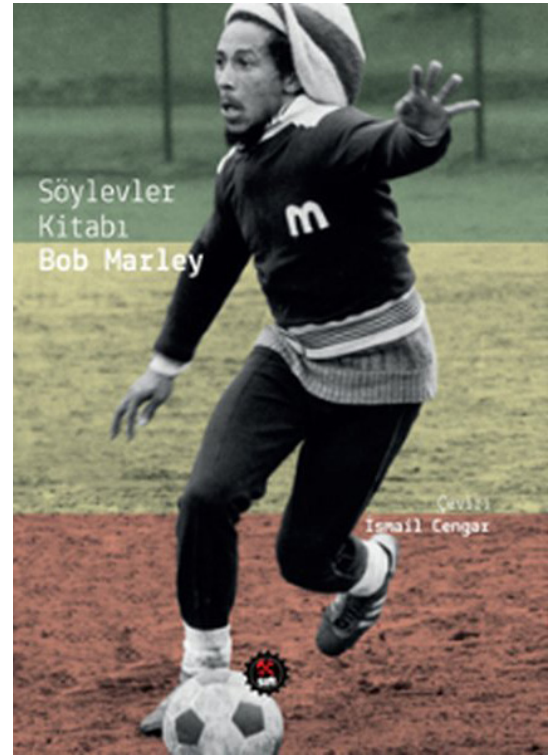
Ali Bulunmaz

Bob Marley bir yıldız mıydı? Kesinlikle evet. Fakat bilinen şöhretlerden çok farklıydı. Unvan ve para için çalışıp üretmeyen; dünya ve çevresindekiler için daima söyleyecek bir sözü olan, insanların sorunlarına ve yeryüzündeki problemlere kafa yoran, futbol oynayan ve futbolla düşünen bir müzisyendi. Daha da önemlisi bir ozandı.

Marley, bir varoluşçudan çok varoluşçuydu, onu da aşan bir bilgeydi kimi yorumculara göre. Savunduğu fikirlerin ve yorum kattığı hümanizmin peşinden gitmişti. Görüldüğü gibi olan ve olduğu gibi görünen Marley'in, "Dünyada yaşıyorum ama bu dünyadan değilim" sözü, kişiliğini yansıtan büyük bir ipucuydu.

Kalbi kirlettiğini düşündüğü paraya değil samimiyete, hesapsız ilişkilere, doğaya, futbola ve yalınlığa önem vermişti. Konuştuğu gibi şarkı söylemesi, şarkılarındaki sadelikle insanlara ulaşmasıyla ve bir şey anlatması gerektiği fikriyle bütünlük oluşturuyordu. Gerçeğe ve geleceğe dair düşünceleri de onları insanlara aktarışı da yine bu yalınlıkla gerçekleşiyordu.

Kısacası dürüst ve samimi bir yıldız olarak tarihte farklı bir yerdedi Marley. Söylevler Kitabı, şöhret meraklısı olmayan ve insanlara bir şeyler anlatma derdine düşen ozanın, yaşamda durduğu noktayı ve hayata bakışını görmemizi sağlıyor.

Söylevler Kitabı, Bob Marley, Çeviri: İsmail Cengar, Sub Yayınları, 2020.

VAAZ YERİNE DİYALOG

Söylevler Kitabı'ndaki her cümle Marley'den bir kıssa, hayat dersi ya da kendi ifadesiyle şarkı söylerken konuşmak kadar gerçek.

Hayatını özetlerken tanımadığı babasını, kendisini okutmak için çırpınan annesini ve "haki-katler ortaya çıktığında bir üniversite olabilir" dediği Jamaika'yı anlatan Marley, bir bakıma şarkılarının ardındaki hikâyeleri açık ediyor.

Müzikle ve şarkı sözleriyle yaşamı iç içe geçirirken hem gelen tepkilerden hem de konserindeki kalabalıklardan ilham alan Marley, herkes gibi arayışta olduğunu söyledikten sonra neyi nerede bulduğunu anlatıyor: "Kiliseye gitmekten hiçbir zaman hoşlanmadım çünkü oradakiler, sanki devamlı bir savaş ve mücadele içerisinde. Bu sebeple zaten başka bir yol bulmam gerektiğini biliyordum. Eğer bir yol bulamasaydım benim için Tanrı yoktu ama Rastafari'yi bulduğumda anladım. Tanrı oradaydı."

Marley'in hayatına ve kendisini anlatışına dikkat kesilince ruhani olanı kutsamayı değil, onu yeryüzüne indirmeyi tercih ettiği görülüyor. "İnsanları sevmek zorundayım" derken bunu kast ediyor bir anlamda; bu uğurda müzik yaparken topraktan, Jamaika'dan, Afrika ruhundan ve geçmişinden uzaklaşmadan vaaz vermek yerine diyalog kuruyor.

'ÖNYARGI BİR ZİNCİRE BENZER'

Söylevler Kitabı aforizmalardan değil, Marley'in yaşamı kavrama ve insanlara seslenme biçimlerinden bahsettiği cümlelerden oluşuyor.

Ruhunu ve bedenini yaşatırken dünyayı ve eylemleri yorumlayan ozan, söylenen ve söylenmeyene nasıl kafa yorduğunu anlatıyor.

Bir çocuğun canı yandığında kendisini örselenmiş hisseden Marley, iyiliğin ve sevginin hayatta kalabilmesi için konuşup şarkı söylüyor ve müziğin kendisini taşıdığı yerleri gösteriyor bize.

Marley'in müzikle ulaştığı yerde, koşullar ne olursa olsun bir araya gelme azmine, kuzu görünümlü kurt Rastamanları ayırt etme yeteneğine, cahilliği bilgiye çevirme kararlılığına, bir grubun diğeriyle neden savaştığını öğrenme zorunluluğuna ve dinin sıkıntıdan başka bir şey yaratmadığına dair hakikatler var.

Doğanın ve adaletin renklerinin hâkim olduğunu söylediği Etiyopya ve Jamaika'daki bir arada yaşama kültürünün, böl ve yönet anlayışının insanları boyun eğmeye ve kötülüğe zorladığı dünyaya yayılması gerektiğini düşünüyor Marley.

Savaştan değil, doğanın korunmasından ve özgürlükten yana olan; "herkesin kendi içinde yaşadığı bir evreni vardır" diyen Marley'in, Söylevler Kitabı'ndaki fikirlerini, hayatını, şarkılarını ve insanlarla ilişkisini şu cümleler özetliyor: "Beyaz ya da siyah, hangi ırktan olursanız olun fark etmez, şarkılarım herkes için doğruluk ve sağduyu mesajları içerir. Hiç kimsenin tarafında yer almam. Ne siyahların tarafındayım ne de beyazların (...) Önyargı bir zincire benzer, seni sarmalayıp bağlayabilir. Hiçbir yere gidemez, yerinden bile kıpırdamazsın. Keşke işler, hiç şiddete başvurmadan, acılar çekmeden değişebilse. Keşke doğruluğun ve dürüstlüğün krallığı, daima hüküm sürebilse. Bırakalım suların, denizleri ve okyanusları kapladığı gibi dürüstlük ve doğruluk da tüm dünyayı kaplasın."

“

**Söylevler
Kitabı'ndaki her
cümle Marley'den bir
kıssa, hayat dersi ya
da kendi ifadesiyle
şarkı söylerken
konuşmak kadar
gerçek.**

Resmî tarih anlatısını değiştiren İsmet İnönü

Araştırmacı tarihçi ve yazar Cemil Koçak'ın çalışması "İsmet İnönü ve Resmi Tarih" Timaş Yayınları tarafından yayımlandı. Koçak, bu çalışmasında Türk tek-parti rejiminin oluşturduğu resmi tarih anlatısını zaman zaman nasıl değiştirmek zorunda kaldığını, İsmet İnönü örneğiyle anlatıyor.

Soner Sert

Tarih, nesnel ve somut bir bilim olmasına karşın, çoğu zaman erk odakları tarafından deforme edilip çarpıtılır, güne ve güncele uyum sağlatılıp kendini yeniden üretir. Bilinen, doğruluğu ve gerçekliği kanıtlanan veriler gizlenir ya da bambaşka bir şeymiş gibi sunulur. Bunda belirleyici olan mefhum ise, iktidarın kendisi ya da onu temsil eden kişi ve kurumlardır. Tarihi, “resmî” ya da “gayrı resmî” yapan da bu husustur.

Araştırmacı tarihçi ve yazar Cemil Koçak da “resmî tarihte arkeolojik bir kazı” altbaşlığıyla sunduğu İsmet İnönü ve Resmî Tarih isimli çalışmasında bu olgunun üzerine çalışıyor. Koçak, işe totaliter ve otoriter rejimlerdeki tarih anlayışını yorumlayarak başlıyor. Nazilerden ve Stalin dönemi Sovyet Rusyası’ndan örneklerle, “devrimin kendi çocuklarını yediğini” ve/veya tarihin nasıl da değiştirilebilir olduğunu kanıtlamaya çalışan Koçak, ardından 1936-1939 dönemi basını aracılığıyla İsmet İnönü’nün kariyerini ve onun nezdinde tarih anlayışını masaya yatırıyor.

Koçak, çalışmasında şöyle bir yol izliyor: İnönü’nün yaşamındaki, ve ona göre tarihle, daha doğrusu resmî tarihle olan ilişkisini, değişiklikleri 3 yıla yayarak ele alıyor. İlki 1936 ile başlayan ve 1937 Eylülü’ne kadar ilerleyen ve İnönü’nün başbakanlık yaptığı dönem. İnönü, Atatürk’ten sonra, rejimin gözde ismidir, Koçak’a göre. İkincisi, 1937 Eylülü’yle başlayan ve 11 Kasım 1938’e kadar süren dönem. Bu dönemde İnönü’nün başbakanlıktan ayrıldığı ve Atatürk’ün ölümünden sonra Cumhurbaşkanı olmasına değin geçen süreyi ele alan Koçak, İnönü’nün rejimle olan ilişkisine değiniyor. Üçüncü dönemse (1938-1939), “Ebedi Şef”in ölümünden sonra başlayan “Milli Şef” dönemi... Koçak, bu dönemde –doğal olarak- rejimin tavrının İnönü’ye karşı değişimini inceliyor.

“

Koçak, çalışmasında şöyle bir yol izliyor: İnönü’nün yaşamındaki, ve ona göre tarihle, daha doğrusu resmî tarihle olan ilişkisini, değişiklikleri 3 yıla yayarak ele alıyor. İlki 1936 ile başlayan ve 1937 Eylülü’ne kadar ilerleyen ve İnönü’nün başbakanlık yaptığı dönem. İnönü, Atatürk’ten sonra, rejimin gözde ismidir, Koçak’a göre. İkincisi, 1937 Eylülü’yle başlayan ve 11 Kasım 1938’e kadar süren dönem. Bu dönemde İnönü’nün başbakanlıktan ayrıldığı ve Atatürk’ün ölümünden sonra Cumhurbaşkanı olmasına değin geçen süreyi ele alan Koçak, İnönü’nün rejimle olan ilişkisine değiniyor.

Peki Cemil Koçak nasıl bir yol izliyor?

Koçak kitabında, basında yer alan haberleri öncelerek bir anlatım tutturmaya gayret ediyor. Bu sebeple o tarihlerde yayımlanan Ulus, Cumhuriyet, Tan, Son Posta, Akşam ve Kurun (Vakit) gazetelerini inceliyor. Bu durumu, "...amacım, zaten kapsamlı bir araştırma olmaktan çok; resmî tarihin yazımını ve elbette süreç içinde nasıl yeniden şekillen(diril)diğini, bir örnek olaydan hareketle, somut olarak gösterebilmektir" sözleriyle açıklıyor. Bu bağlamda da Koçak, gazete çıkan haberleri belli başlı konulara göre ayırıyor.

Bunlardan ilki İnönü Savaşları'nın, ikincisi TBMM'nin açılışının, üçüncüsü Lozan Antlaşması'nın, dördüncüsü 30 Ağustos'un, beşincisi ise Cumhuriyet Bayramı'nın yıldönümleri... Bu tarihlerde gazetelerde yer alan haberleri, o haberlerin İsmet İnönü'ye dair yaklaşımlarını, yer verişlerini ya da hiç yer vermeyişlerini inceleyen Koçak, günün sonunda resmî tarih anlayışını masaya yatırırken, basın ve iktidar ilişkilerini de tartışmaya açıyor.

Koçak'ın, basın ve resmî tarih ilişkisini seçmesinin bir diğer sebebi de görsel kullanımına dikkat çekmek. İmaj meselesinin ayrıca üzerinde duran Koçak, gazetelerde yer alan resim ebatlarının varlığı ya da yokluğu, ebadı ya da hangi sayfada olduğunu da bu bağlamda değerlendirmeye tabi tutuyor. Koçak bu hususu, "Amacım, resmî tarihin yaratılmasında görselliğin de ne kadar önemli bir işlev gördüğünü vurgulamaya çalışmak..." sözleriyle açıklıyor.

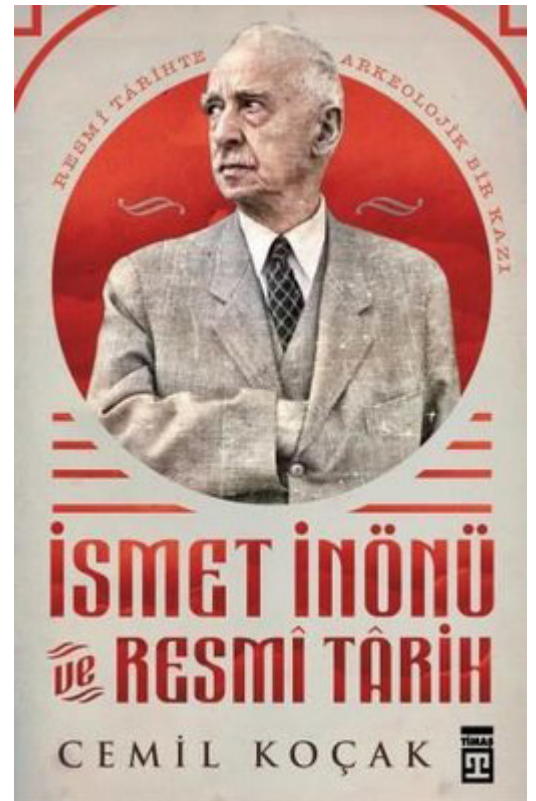
Koçak, kitabında her ne kadar İsmet İnönü'nün 1936-1939 yılları arasında basın aracılığıyla tarih-

sel anlamda karşılaştığı değişimi konu alsa da, Terakkiperver Cumhuriyet Partisi kurucuları olan, Kazım Karabekir ve Ali Fuat Cebesoy gibi isimlerin de basının hışmına uğradığını söylüyor. Bu yolla, basın aracılığıyla tarihten silinmeye çalışıldığını iddia eden Koçak'a göre, İsmet İnönü'nün yeniden tarih sahnesine çıkışı, Cumhurbaşkanı olmasıyla başlıyor. Gazete yazılarında, özellikle İnönü Savaşları'nın ve Lozan'ın yıldönümlerinde İnönü ismi öne çıkarılıyor. Koçak, bu değişimi, 1936 ve 1939 yılları arasındaki İnönü Savaşları yıl dönümünde Cumhuriyet gazetesi örneğinden yola çıkarak inceliyor. 1936 yılında, bu savaşın yıldönümünde bir habere rastlanmazken, 1939 yılında, "... İnönü'yü resmiyle birlikte ve Garb Cephesi Kumandanı olarak görmek imkânı vardı. İnönü, uzun zaman sonra, yeniden Millî Mücadele'deki üniformasıyla resmedilmişti ki bizzat bu resmin kendisi bile anlamlıydı."

Koçak bu hususu, "Bu türden bir sunuma daha önceki yıldönümlerinde rastlanmıyordu oysa... Hiç kuşkusuz, gazetenin baş sayfasının bu sunumu, daha önce gözden geçirdiğimiz yıllarda hiç görülmemiş değildi. Hele daha önce de gördüğümüz üzere, I. İnönü Savaşı ve zaferinden bu denli geniş ölçüde söz edilmesi, hiç de alışık olunan bir şey değildi" sözleriyle yorumluyor.

CNN Türk boykotu, basın odaklarının uzun bir zamandır süregelen yanlı tutumu, Evrensel ve BirGün gazetelerine ilan verilmeyişi ve akabinde çalışanların basın kartlarının iptali ve sonra -nedense- iadesi ve son olarak eski başbakan Ahmet Davutoğlu'nun, bir televizyon kanalında "Türkiye Cumhuriyeti'nin eski başbakanı bir parti kuruyor. 90'lı yıllarda olsaydı televizyon

kanalları bizimle röportaj yapmak isterdi" sözleriyle kendisine ve partisine yönelik ambargo uygulandığına yönelik iddiası, basın ve resmî tarih (ideoloji) arasındaki ilişkiyi bir kez daha tartışmaya açıyor. Görünen o ki, Koçak'ın çalışması güncelliğini koruyor. Aradan yaklaşık 85 yıl geçmiş rağmen, hiçbir şey değişmiyor.

İsmet İnönü ve Resmî Tarih, Cemil Koçak, Timaş Yayınları, 2019.

İzmir Kitap Fuarı'nın onur konuğu Veyssel olak

Bu yıl 25'incisi düzenlenecek olan İzmir Kitap Fuarı'nın onur konuğu, İzmir'de yaşayan şair ve yazar Veyssel olak olarak belirlendi. Fuar, 11-19 Nisan tarihlerinde gerçekleşecek. TÜYAP Tüm Fuarcılık Yapım A.Ş. tarafından Türkiye Yayıncılar Birliđi işbirliğiyle hazırlanan 25. İzmir Kitap Fuarı, 11-19 Nisan tarihleri arasında Uluslararası İzmir Fuar Alanı'nda (Kültürpark) düzenlenecek.

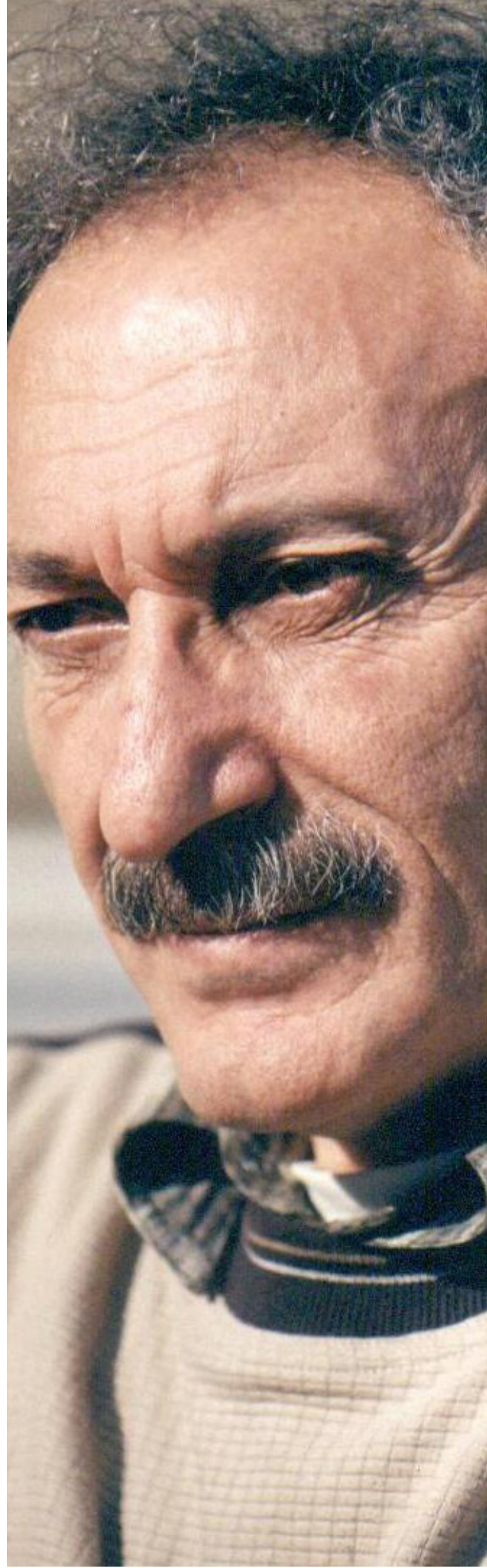
Dokuz gün sürecek olan fuara 450 yayınevi ve sivil toplum kuruluşunun katılım sağlayacak. Söyleşi, panel ve çocuk etkinliklerinden oluşan 120 kültür faaliyeti gerçekleşecek.

25. İzmir Kitap Fuarı'yla Anadolu'da ilk kez bir kitap fuarı çeyrek yüzyıla erişti. Fuarı bir festivale dönüştürmeyi planlayan fuar ekibi, bu yıl çocukları ve gençleri odağına alacak bir program hazırlıyor. Fuarın etkinlik programı ve imza günleri listesi mart ayı sonunda açıklanacak.

İzmir'de yaşayan şair ve yazar Veysel Çolak, İzmir Kitap Fuarı'nın bu yılki onur konuğu olarak belirlendi. Fuar boyunca düzenlenecek panel ve söyleşilerle Veysel Çolak'ın edebiyatı, eserleri ve yaşamı ele alınacak.

Ayrıca, TÜYAP tarafından Çolak için armağan kitap hazırlanacak.

Girişin ücretsiz olduğu 25. İzmir Kitap Fuarı her gün 10.30-20.00, kapanış günü olan 19 Nisan'da ise 10.30-19.00 saatleri arasında ziyaret edilebilir.

ETKİNLİK

DUMAN

5 Nisan 2020
Saat: 21:00
Bostancı Gösteri
Merkezi,
İstanbul

LİVANELİ İLE SEVDALIM HAYAT (ŞARKILARI & ÖYKÜLERİ)

14 Mart 2020
Saat: 21:00
Türker İnanoğlu
Maslak Show Center

TARLA KUŞUYDU JULIET

08 Mart 2020
Saat: 20:00
Düzce Kültür
Merkezi,
Düzce

MALUMA

04 Nisan 2020
Saat: 20:00
Ülker Spor ve Etkinlik
Salonu,
İstanbul

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Enno ya da Asfalttaki Karahindiba

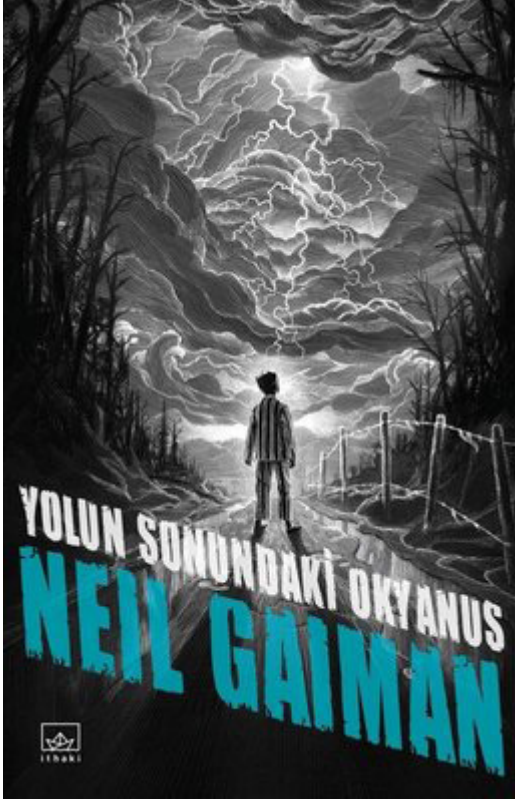
Yazar: Astrid Frank
Çevirmen: Semra Pelek
Yayınevi: Kırmızı Kedi
Sayfa Sayısı : 144

Şehirdeki Küçük

Yazar: Sydney Smith
Çevirmen: Gonca Özmen
Yayınevi: Kırmızı Kedi
Sayfa Sayısı: 40

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Yolun Sonundaki Okyanus

Yazar: Neil Gaiman

Çevirmen: Zeynep Heyzen Ateş

Yayınevi: İthaki Yayınları

Sayfa Sayısı : 208

Top Sende-Sanat Üzerine Yazışmalar

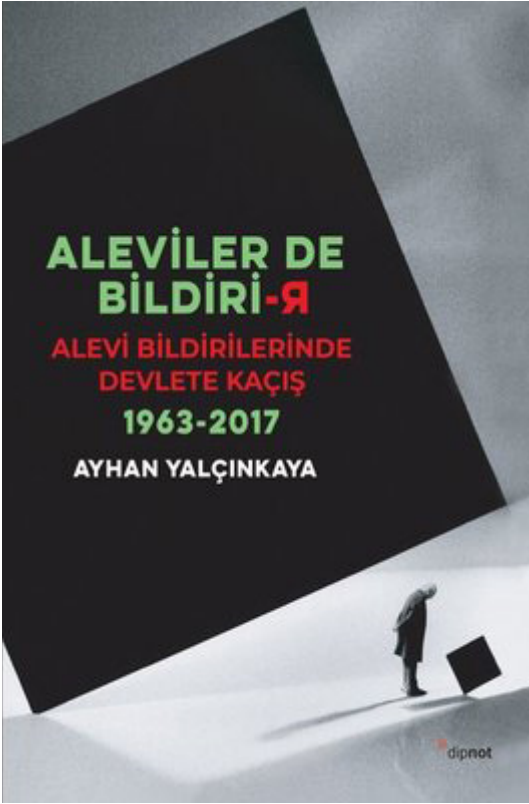
Yazar: John ve Yves Berger

Çevirmen: Oğuz Tecimen

Yayınevi: Metis Yayıncılık

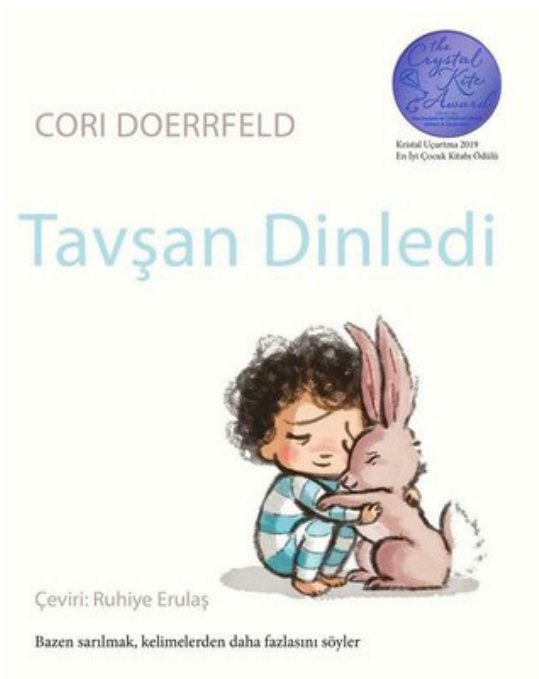
Sayfa Sayısı: 104

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Aleviler de Bildirir-Alevi Bildirilerinde Devlete Kaçış 1963-2017

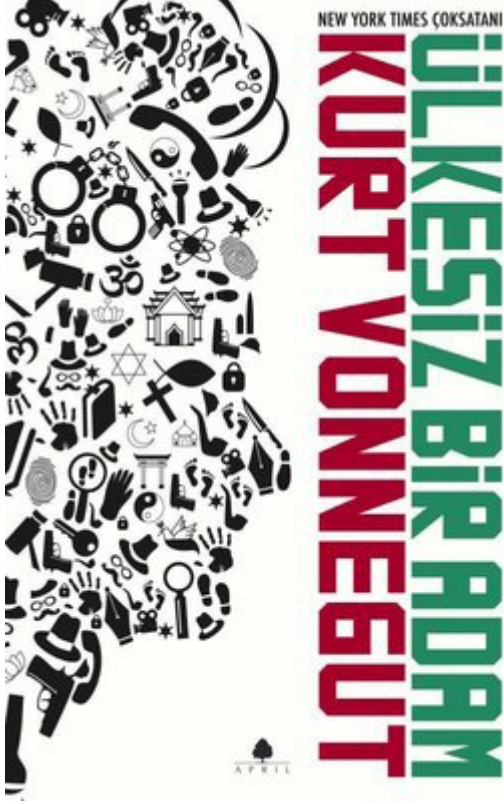
Yazar: Ayhan Yalçinkaya
Yayınevi: Dipnot Yayınları
Sayfa Sayısı : 384

Tavşan Dinledi

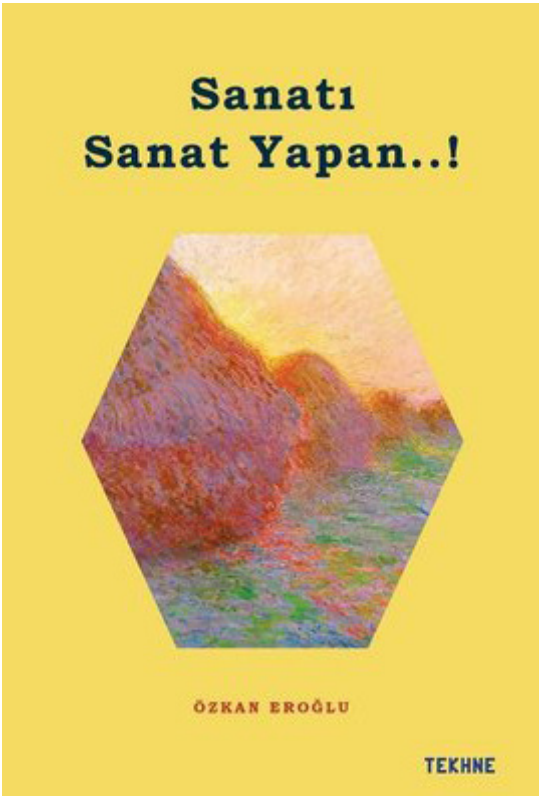
Yazar: Cori Doerrfeld
Çevirmen: Ruhiye Erulaş
Yayınevi: : Gergedan Yayınları
Sayfa Sayısı: 36

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Ülkesiz Bir Adam

Yazar: Kurt Vonnegut
Çevirmen: Algan Sezgintüredi
Yayınevi: April Yayıncılık
Sayfa Sayısı : 120

Sanatı Sanat Yapan..!

Yazar: Özkan Eroğlu
Yayınevi: Tekhne Yayınları
Sayfa Sayısı: 48

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Söyleyecek Bir Şeyi Olmalı İnsanın

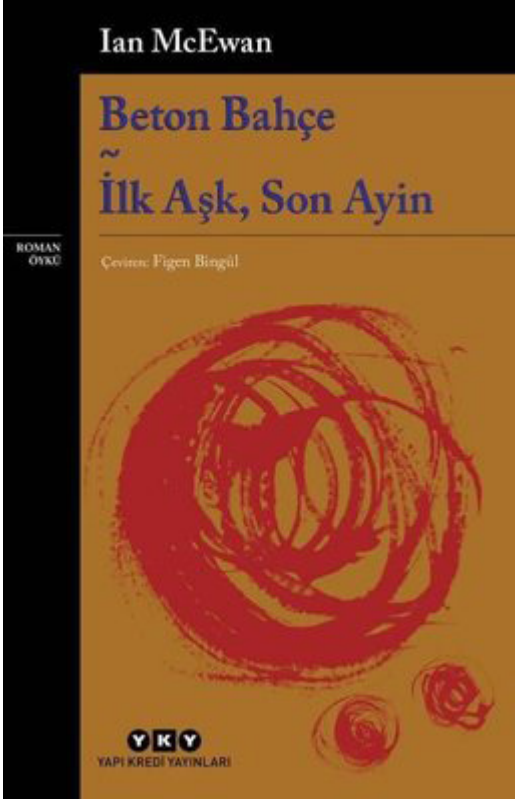
Yazar: Peter Laugesen
 Çevirmen: Murat Alpar
 Yayınevi: Yitik Ülke Yayınları
 Sayfa Sayısı : 128

Hafıza Sanatı

Yazar: Frances A. Yates
 Çevirmen: Ayşe Deniz Temiz
 Yayınevi: Metis Yayıncılık
 Sayfa Sayısı: 432

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Beton Bahçe: İlk Aşk-Son Ayın

Yazar: Ian McEwan

Çevirmen: Figen Bingöl

Yayınevi: Yapı Kredi Yayınları

Sayfa Sayısı : 232

Dikkat Yersincabo Çıkabilir!

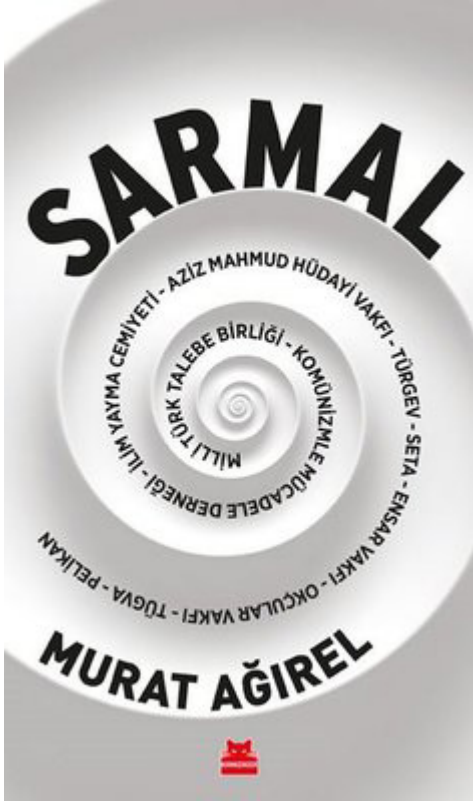
Hazırlayan: Helga Bansch

Çevirmen: Dürrin Tunç

Yayınevi: Yapı Kredi Yayınları

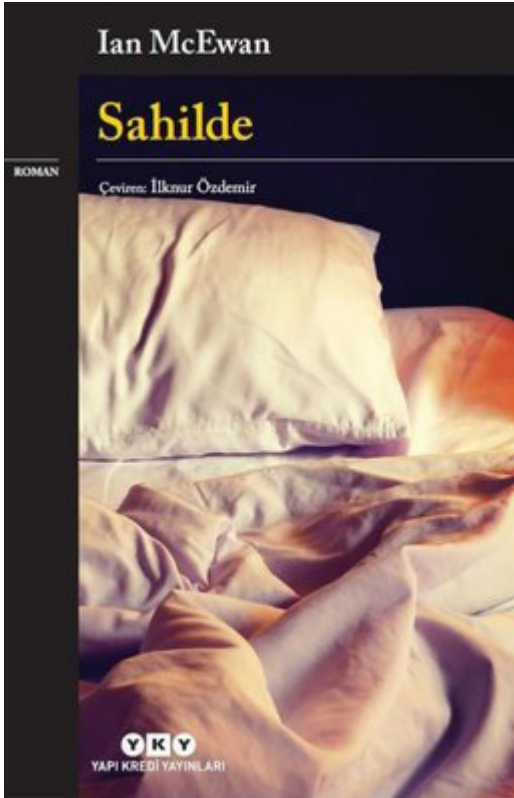
Sayfa Sayısı: 28

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Sarmal

Yazar: **Murat Ağirel**
Yayınevi: **Kırmızı Kedi**
Sayfa Sayısı : 352

Sahilde

Yazar: **Ian McEwan**
Çevirmen: **İlknur Özdemir**
Yayınevi: **Yapı Kredi Yayınları**
Sayfa Sayısı: 104

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

ROMAN

YAVUZ TÜRK

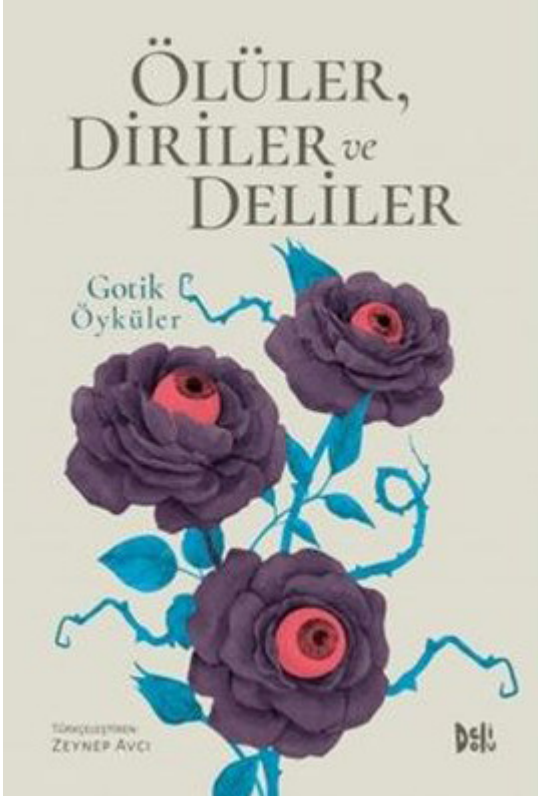
S

Yüce Lider'e Dair

Yazar: Yavuz Türk

Yayınevi: Everest Yayınları

Sayfa Sayısı : 128

ÖLÜLER,
DIRİLER ve
DELİLER

Gotik
Öyküler

ÇEVİRMEN
ZEYNEP AVCI

Delidolu

Ölümler-Diriler ve Deliler: Gotik Öyküler

Yazar: Kolektif

Çevirmen: Zeynep Avcı

Yayınevi: DeliDolu

Sayfa Sayısı: 196

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Rusya Tarihi

Yazar: Janet Martin, Barbara A. Engel
Yayınevi: İnkılap Kitabevi
Sayfa Sayısı : 176

Zararsız Tek Büyük Şey

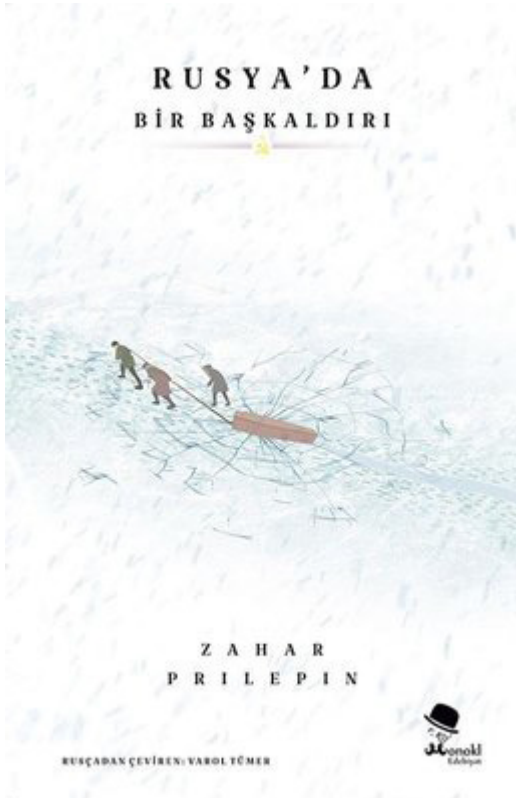
Yazar: Brooke Bolander
Yayınevi: Çınar Yayınları
Sayfa Sayısı: 88

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Uykusu Kaçan Orman

Yazar: Gökçen Zorcu
Yayınevi: İthaki Çocuk
Sayfa Sayısı : 80

Rusya'da Bir Başkaldırı

Yazar: Zahar Prilepin
Yayınevi: Monokl Yayıncılık
Sayfa Sayısı: 304

ÇOK SATAN KİTAPLAR**EDEBİYAT****1. Şeker Portakalı**

Jose Mauro De Vasconcelos, Can Yayınları

2. Hayvan Çiftliği

George Orwell, Can Yayınları

3. Suç ve Ceza

Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

4. Körlük

Jose Saramago, Kırmızı Kedi

5. 1984

George Orwell, Can Yayınları

6. Simyacı

Paulo Coelho, Can Yayınları

7. Sineklerin Tanrısı

William Golding, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

8. Cesur Yeni Dünya

Aldous Huxley, İthaki Yayınları

9. Altıncı Koğuş

Anton Çehov, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

10. İçimizdeki Şeytan

Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları

11. Fahrenheit 451

Ray Bradbury, İthaki Yayınları

12. Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu

Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

13. İnsan Neyle Yaşar

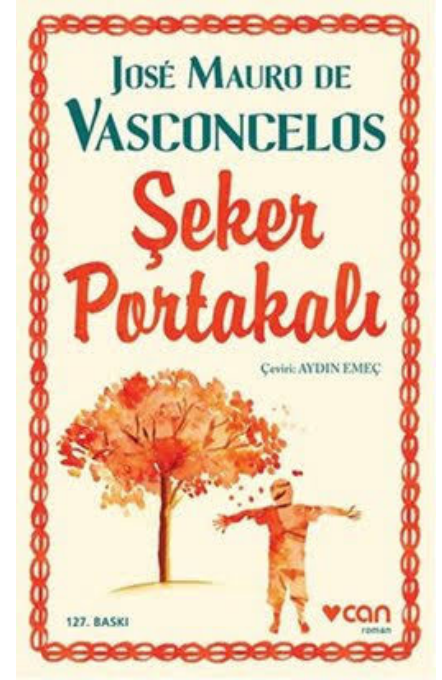
Lev N. Tolstoy, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

14. Camdaki Kız

Gülseren Budayıcıoğlu, Doğan Kitap

15. Olağanüstü Bir Gece

Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

ÇOK SATAN KİTAPLAR**EDEBİYAT DIŐI****1. Fabrika Ayarı**

Hayati Inanç - Bekir Develi, Profil Kitap

2. Bir Ömür Nasıl Yaşanır?

Hayatta Doğru Seçimler İçin Öneriler

İlber Ortaylı, Kronik Kitap

3. Momo

Michael Ende, Pegasus Yayınları

4. Hiç'likten Gelen Güç

Tuğçe Işınsoy, Feniks Kitap

5. İrade Terbiyesi

Jules Payot, Ediz Yayınevi

6. Bunu Herkes Bilir - Tarihte Yanlış Sorulara Doğru Cevaplar

Emrah Safa Gürkan, Kronik Kitap

7. Tüfek, Mikrop ve Çelik

Jared Diamond, Pegasus Yayınları

8. Yaklaşıyor Yaklaşmakta Olan

Tahir Şimşek, Sinada Kitap

9. İçimdeki Müzik

Sharon M. Draper, Timaş Genç

10. Gerçek Tıp-Yitik Şifanın İzinde

Aidin Sâlih, Yitik Şifa

11. İnsanın Anlam Arayışı

Viktor Emil Frankl, Okyanus Yayınları

12. Sarmal

Murat Ağirel, Kırmızı Kedi Yayınevi

13. Üretme Tüket /İthalat-Siyaset-Rant Kısılcacında Tarım

Ali Ekber Yıldırım, Sia Kitap

14. İyi Hissetmek

David Burns, Psikonet Yayınları

15. Hayvanlardan Tanrılara Sapiens İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi

Yuval Noah Harari, Kolektif Kitap

